

Vägledningsunderlag

1. Inledning

Det här dokumentet beskriver en kommande vägledning som publiceras på Livsmedelsverkets fördjupande webbplats Kontrollwiki under 2025. Vägledningen kommer innehålla Livsmedelsverkets hållning och tolkning av lagstiftningen.

2. Vägledning om föranmälda och oanmälda kontroller

Livsmedelsverket tar nu fram en vägledning till kontrollmyndigheterna inom livsmedelskontrollen, om att det är möjligt att i det enskilda fallet avgöra om en offentlig kontroll bör utföras med eller utan föranmälan. Skälet för detta är att Livsmedelsverket inte tidigare på ett tydligt sätt väglett kontrollmyndigheterna i hur bestämmelsen i kontrollförordningen kan tolkas och tillämpas. Utgångspunkten har dock varit att kontroll ska ske utan föranmälan.

Jordbruksverket vägleder däremot om offentlig kontroll, ”...vid kontroller som görs rutinmässigt bör en föranmälan göras för att skapa goda förutsättningar för kontrollen. Föranmälan bör dock inte göras tidigare än 24 timmar innan kontrollens genomförande”, se bilaga. Bakgrunden till deras vägledning var ursprungligen en förenklingsresa som genomfördes för att förenkla för företag. Motiveringen till vägledningens innehåll har för några år sedan kompletterats med att skapa ett gott kontrollmöte och att kontrollen kan utföras effektivare.

Livsmedelsverkets ambition är att närma sig Jordbruksverkets tolkning och vägledning. Kontrollmyndigheter i livsmedelskedjan har påpekat att skillnader mellan Livsmedelsverkets och Jordbruksverkets olika vägledningar försvårar deras arbete. I vissa fall kan en föranmäld kontroll leda till bättre effekt. Aktören kan avsätta tid, ha rätt personer på plats och ta fram aktuell dokumentation inför besöket, vilket ökar förutsättningarna för en god dialog och ett förbättrat förtroende för kontrollmyndigheten. I andra fall är det lämpligare med en oanmäld kontroll. Det är alltid syftet med kontrollen – vad som ska kontrolleras – som avgör om det är lämpligt att föranmäla den eller inte.

3. Olika typer av föranmälan

Det finns ingen definition av vad som är en *föranmäld kontroll*. Däremot kan det ganska enkelt avgöras att en *kontroll sker utan föranmälan* om livsmedelsföretagaren inte alls känner till tidpunkten då myndigheten ska utföra en kontroll och inte heller känner till vad kontrollen ska fokusera på.

En anmäld kontroll kan ske genom att kontrollen bokas i samförstånd med företagaren. Företagaren kan då själv påverka när kontrollen ska genomföras (kallad bokad kontroll). En anmäld kontroll kan också ske genom att myndigheten med en viss tids varsel talar om när kontrollen ska ske (kallad föranmäld kontroll). Företagaren kan då inte påverka tidpunkten för kontrollen.

Vägledning kring skillnaderna mellan de olika slags kontrollerna och förutsättningarna för dem kommer att behövas. I det här dokumentet kommer vi dock fortsättningsvis endast att använda begreppet föranmälda kontroller med betydelsen att både bokade och föranmälda kontroller ingår i det.

4. Lagstiftning

I artikel 9 i förordning (EU) 2017/625 om offentlig kontroll mm finns de allmänna bestämmelser som gäller offentlig livsmedelskontroll. I artikel 9.4 står följande att läsa:

”Offentlig kontroll ska utföras utan föranmälan, utom då en föranmälan är nödvändig och vederbörligen motiverad för att offentlig kontroll ska kunna utföras. Vad gäller offentlig kontroll på aktörens begäran får den behöriga myndigheten avgöra om de offentliga kontrollerna ska utföras med eller utan föranmälan. Offentlig kontroll med föranmälan ska inte utgöra något hinder för offentlig kontroll utan föranmälan”.

En föranmälan skulle kunna vara motiverad då en föranmälan kan göra kontrollen mer verkningsfull, exempelvis då kontrollmetoden revision används.

5. Konsekvenser av föranmälda kontroller

En kontroll som är bokad kommer troligen att upplevas mer positivt av många livsmedelsföretagare än en kontroll som endast är anmäld eller om den är oanmäld. Företagaren får då möjlighet att planera inför kontrollbesöket. Detta särskilt om företagaren dessutom vet vad som ska kontrolleras. Företagaren kan då

förbereda sig genom att ha rätt personer på plats. Underlag kan plockas fram i förväg vilket skulle öka effektiviteten vid kontrollbesöket. Vidare kan påverkan på pågående verksamheten blir så liten som möjligt

Samtidigt kan det bli mer tidskrävande för kontrollmyndigheten att föranmäla en kontroll. Vilket i sin tur kan leda till att färre kontroller blir utförda och att kostnaden ökar. Att konsekvent anmäla kontrollen i förväg kan försämra möjligheten att upptäcka vissa brister, inklusive eventuella avsiktliga överträdelser.

6. Grunddragen i vägledningen

Grunddragen i vägledningen som Livsmedelsverket nu ska ta fram är:

- Livsmedelsverkets ställningstagande om en kontroll i det enskilda fallet bör utföras med eller utan föranmälan.
- exempel på kriterier som kan användas när myndigheten avgör om en kontroll bör vara föranmäld eller oanmäld.
- exempel på kontrolltillfällen när föranmäld respektive oanmäld kontroll är mest lämplig. Exempelen ska hämtas från de olika myndigheternas kontrolluppdrag (Livsmedelsverket, länsstyrelserna, de kommunala kontrollmyndigheterna).

7. Kriterier

Att avgöra om en kontroll ska ske föranmäld eller oanmäld är en del av kontrollprocessen och det bör ske när kontrollen förbereds och planeras. Valet behöver grundas på förutsättningar i det enskilda fallet. Kontrollmyndigheterna som utför livsmedelskontroll kan använda följande kriterier för att avgöra om en kontroll kan ske föranmäld eller oanmäld:

1. Syftet med kontrollen

Syftet med kontrollen ska vara avgörande för om kontrollen ska föranmälas eller inte. Vad som ska kontrolleras (vilken lagstiftning), samt med vilken kontrollmetod påverkar om kontrollen ska föranmälas eller inte.

2. Förutsättningar för att genomföra kontrollen

För varje kontroll finns olika förutsättningar för hur den kan utföras. Geografiska, objektsbundna eller andra förutsättningar kan vara avgörande för om en kontroll bör föranmälas eller inte.

8. Tidsaspekt

Om kontroll ska förämnas bör det inte ske tidigare än 24 timmar före genomförandet. Då kontroller däremot bokas i förväg finns ingen angiven tidsgräns.

9. Kontrollrapport

Av kontrollrapporten ska det framgå om kontrollen genomförts förämnad eller oanmäld.

10. Exempel

I den vägledning som ska tas fram kommer det att ges exempel på situationer då kontroll bör förämnas samt då kontroll inte bör förämnas.

Exempel kommer att finnas för kontroller som Livsmedelsverket, länsstyrelserna, respektive de kommunala kontrollmyndigheterna utför. Nedan ges ett förslag på hur exemplen skulle kunna struktureras:

1. Revision ska genomföras

Om myndigheten planerar att använda kontrollmetoden revision är en förämnad kontroll lämplig. Rätt personer behöver finnas på plats. Kontrollen blir mer verkningsfull om aktören fått möjlighet att förbereda sig genom att ta fram underlag och dokumentation.

2. Kontroll i samband med utredning av fusk

När kontrollmyndigheten utreder om avsiktliga överträdelser har begåtts genom bedrägligt eller vilseledande agerande (fuskutredningar) bör kontrollen alltid ske oanmäld.

3. Grundförutsättningar ska granskas

Ska resultat av rengöring, personalhygien, underhåll av lokaler och utrustning, skadedjur mer mera granskas bör kontrollen vara oanmäld. Det vill säga kontroll som ger en bild av hur verksamheten bedrivs och som inte nödvändigtvis förutsätter att till exempel dokumentation behöver plockas fram.

4. Mötet med aktören

Att en kontroll får avsedd effekt kan vara beroende på hur mötet med aktören blir. En bra dialog kan ibland vara svår att uppnå och då kan en för-anmälan underlätta.

5. Dokumentgranskande kontroll

Då kontrollmyndigheten avser granska exempelvis märkningsuppgifter eller andra dokument kan besöket med fördel föränmälas.

6. Tips eller anmälan som inkommit till myndigheten

Då kontrollmyndigheten fått tips eller en anmälan om misstanke om missförhållanden, eller då bristande efterlevnad av livsmedelslagstiftningen har lämnats till myndigheten kan en oanmäld kontroll vara lämplig att genomföra.

7. Uppföljande kontroller

Vid uppföljande kontroller bör syftet och vad som ska kontrolleras avgöra om det är lämpligt att föränmäla eller inte.

8. Vattenverk som normalt inte är bemannade

Aktören finns inte på plats och fysiskt tillträde till anläggningen är inte möjlig.

9. Anläggningar med verksamhet som endast bedrivs på oregelbundna eller tillfälliga tider

Ibland är det inte känt när verksamhet pågår och det går inte att ta reda på det på annat sätt än genom att föränmäla kontrollen. Som exempel kan nämnas kontroll av fiskebåtar när de anlöper hamn, mathantverkare och festvåningar som endast tar emot bokade sällskap.

10. Anläggningar på avlägsna platser eller med låg bemanning

Ibland är det mycket lång resväg och/eller oklart när aktören finns på plats och fysiskt tillträde till anläggningen är därmed inte möjlig. Specialtransporter till exempelvis i fjällvärlden eller till öar måste ske med skoter, helikopter eller båt.

Bilaga

Jordbruksverkets vägledning om föränmälan, SJV diarienummer 6.1.17-04432/2021, daterad 2021-03-18